

JANINA CIECHANOWICZ-McLEAN
PAWEŁ MIERZEJEWSKI

ASPEKTY PRAWNE GOSPODAROWANIA ODPADAMI ZE STATKÓW

Polskie prawo dotyczące odpadów dzieli je w zależności od źródeł ich powstawania. Generalnie wyróżnić należy odpady komunalne oraz odpady przemysłowe. Odpady ze statków należą bez wątpienia do obydwu tych kategorii. Lista odpadów oraz sposoby postępowania z odpadami, co autorzy wykazali w artykule, w pełni są zgodne z dyrektywami Unii Europejskiej, implementowanymi sukcesywnie.

Wprowadzenie zaś w polskim prawie ochrony środowiska pozwolenia zintegrowanego oraz najlepszych dostępnych technik winno się przyczynić do lepszego procesu gospodarowania odpadami oraz wypełnienia założeń określonych w Drugiej Polityce Ekologicznej Polski na lata 2003-2010. Zakłada ona zmniejszenie zagrożenia stwarzanego przez azbest, utrzymanie średniej ilości odpadów komunalnych oraz ograniczenie powstawania odpadów, w tym również odpadów ze statków.

1. REGULACJE PRAWNE DOTYCZĄCE ODPADÓW W PRAWIE POLSKIM

Proces dostosowania polskiego prawa ochrony środowiska do wymogów prawa Unii Europejskiej zakończył się. Polska wprowadziła nowe instrumenty prawne, wymuszające odpowiednią gospodarkę oraz postępowanie z odpadami. Po 1.05.2004 r., tj. po dniu uzyskania przez Polskę członkostwa w UE, system prawny dotyczący gospodarowania odpadami opiera się na następujących aktach normatywnych:

- 1) ustawie z 27.04.2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz.U. Nr 62, poz. 627, z późniejszymi zmianami),
- 2) ustawie z 27.04.2001 r. o odpadach (Dz.U. Nr 62, poz. 628, z późniejszymi zmianami),
- 3) ustawie z 30.07.2004 r. o międzynarodowym obrocie odpadami (Dz.U. Nr 191, poz. 1956),

- 4) ustawie z 20.01.2005 r. o recyklingu pojazdów wycofanych z eksploatacji (Dz. U. Nr 25, poz. 202),
- 5) ustawie z 13.09.1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach (Dz.U. Nr 132, poz. 622, z późniejszymi zmianami),
- 6) ustawie z 11.05.2001 r. o opakowaniach i odpadach opakowaniowych (Dz.U. Nr 63, poz. 638, z późniejszymi zmianami),
- 7) ustawie z 11.05.2001 r. o obowiązkach przedsiębiorców w zakresie gospodarowania niektórymi odpadami oraz o opłacie produktowej i depozytowej (Dz.U. Nr 63, poz. 639, z późniejszymi zmianami),
- 8) ustawie z 4.02.1994 r. – Prawo geologiczne i górnicze (Dz.U. Nr 27, poz. 96, z późniejszymi zmianami),
- 9) ustawie z 29.11.2000 r. – Prawo atomowe (Dz.U. z 2001 r., Nr 3, poz. 18, z późniejszymi zmianami),
- 10) ustawie z 12.09.2002 r. o portowych urządzeniach do odbioru odpadów oraz pozostałości ładunkowych ze statków (Dz.U. Nr 166, poz. 1361, z późniejszymi zmianami).

Pierwsza z wymienionych ustaw – Prawo ochrony środowiska, ma podstawowe znaczenie dla funkcjonowania systemu ochrony środowiska w Polsce. Nazywana jest ona „Kodeksem Ochrony Środowiska” i określa zasady postępowania w większości spraw związanych z ochroną środowiska oraz racjonalnym kształtowaniem jego zasobów, z uwzględnieniem zasady zrównoważonego rozwoju¹. W ustawie sformułowano obowiązki ogólne, jak np. przeciwdziałanie zanieczyszczeniom, kompensację szkód środowiskowych, udział społeczeństwa w ochronie środowiska. Poza tym sformułowano również wiele obowiązków szczegółowych dla podmiotów korzystających ze środowiska. Do najważniejszych należy zaliczyć: obowiązek posiadania zezwolenia na wprowadzenie substancji lub energii do środowiska, obowiązek dokumentowania stopnia oddziaływania na środowisko, obowiązek ponoszenia opłat za korzystanie ze środowiska oraz obowiązek szczególnego postępowania z odpadami. Obowiązki te wynikają z zastosowania zasady przeczności, której wyrazem jest Polityka Ekologiczna Państwa. Obecnie w Polsce realizowana jest Druga Narodowa Polityka Ekologiczna, zgodna z Szóstym Programem Działania w Ochronie Środowiska w Unii Europejskiej (2001–2010)². W związku z gospodarowaniem odpadami, w ustawie Prawo ochrony środowiska wprowadzono dwa rodzaje pozwoleń: zintegrowane i na wytwarzanie odpadów. Zastrzec należy, że jeżeli konieczne jest uzyskanie pozwolenia zintegrowanego, wówczas nie są obowiązkowe inne rodzaje pozwoleń.

¹ Por. J. Ciechanowicz-McLean, *Zasada zrównoważonego rozwoju w europejskim i polskim prawie ochrony środowiska*, [w:] C. Mika (red.), *Unia Europejska w dobie reform*, Toruń 2004, s. 459–475.

² J. Ciechanowicz-McLean, *Ochrona środowiska w działalności gospodarczej*, Warszawa 2003, s. 9–52.

Pozwolenia na wniosek zainteresowanego podmiotu wydaje starosta lub wojewoda jako organ właściwy w sprawach związanych z przedsięwzięciami mogącymi znacząco oddziaływać na środowisko. Pozwolenia wydawane są na czas nie dłuższy niż 10 lat.

W ustawie ustanowiono również zakaz wprowadzania do obrotu lub ponownego wykorzystania substancji stwarzających szczególne zagrożenie dla środowiska. Do substancji tych zaliczono azbest oraz polichlorowane bifenyle (PCB). Ponadto 19.06.1997 r. uchwalona została ustawa o zakazie stosowania wyrobów zawierających azbest³, która wprowadziła zakaz sprowadzania do Polski produkcji i obrotu azbestem oraz wyrobami zawierającymi azbest.

Drugą z wymienionych na wstępie ustaw, czyli ustawa o odpadach jest najważniejszym aktem w zakresie gospodarowania odpadami. Jej celem jest stworzenie racjonalnej gospodarki odpadami oraz ich powtórne wykorzystanie. Chodzi tu o zbieranie, transport, odzysk i unieszkodliwienie odpadów, w tym również nadzór nad takimi działaniami oraz nad miejscami unieszkodliwiania odpadów. Gospodarowanie odpadami podlega określonym zasadom. Pierwszą z nich jest zasada zapobiegania powstawaniu odpadów (art. 5, pkt 1 ustawy). Wszelkie podmioty, z działalnością których wiąże się możliwość powstania odpadów są zobowiązane do podejmowania rozmaitych działań w celu zapobiegania powstawaniu odpadów. Jest to przejaw zasady prewencji i przezorności, znanej w europejskim prawie ochrony środowiska. W sytuacji, gdy określone działania są niemożliwe do zrealizowania, należy stosować zasadę odzysku odpadów (art. 5, pkt 2 ustawy). W załączniku nr 5 do tejże ustawy wskazano, jakie odpady można poddać odzyskowi w całości lub w części; wskazuje się także, iż odpady mogą być poddane recyklingowi. Trzecią zasadą wskazaną w art. 5, pkt 3 omawianej ustawy jest zasada unieszkodliwiania odpadów zgodnie z zasadami ochrony środowiska. Oznacza to poddanie odpadów procesom przekształceń biologicznych, fizycznych lub chemicznych, określonym w załączniku nr 6 do ustawy, w celu doprowadzenia ich do stanu, który nie stwarza zagrożenia dla życia, zdrowia ludzi lub dla środowiska (art. 3, ust. 2, pkt 21 ustawy). Innymi zasadami w zakresie gospodarowania odpadami są również⁴: zasada zbierania odpadów w sposób selektywny (art. 10 ustawy), zasada transportu odpadów niebezpiecznych z miejsc ich powstania do miejsc odzysku lub unieszkodliwienia, z zachowaniem przepisów obowiązujących przy transporcie towarów niebezpiecznych (art. 11, ust. 4 ustawy), zasada unieszkodliwiania odpadów, z których uprzednio wysegregowano odpady nadające się do odzysku (art. 12 ustawy) oraz zasada odzysku lub unieszkodliwiania odpadów w instalacjach lub urządzeniach spełniających określone przepisami wymagania (art. 13 ustawy). Szczególne obowiązki w zakresie gospodarki odpadami nałożone zostały na wytwórcę odpadów oraz ich posiadacza. Zgodnie

³ Dz.U. Nr 101, poz. 628, z późniejszymi zmianami.

⁴ *The Republic of Poland, AGENDA 21 in Poland, 10 years after Rio 1992 - 2002*, Warszawa 2002, s. 118-119.

z art. 3, ust. 1, pkt 22 ustawy o odpadach ich wytwórcą jest każdy, którego działalność lub bytowanie powoduje powstawanie odpadów oraz każdy, kto przeprowadza wstępne przetwarzanie, mieszanie lub inne działania powodujące zmianę charakteru lub składu tych odpadów. Wytwórcą zaś odpadów powstających w wyniku świadczenia usług w zakresie budowy, rozbiórki, remontu obiektów, czyszczenia zbiorników lub urządzeń oraz sprzątanania, konserwacji i naprawy jest podmiot, który świadczy usługę, chyba że umowa o świadczenie usługi stanowi inaczej. Z kolei posiadaczem jest każdy, kto faktycznie włada odpadami (wytwórca odpadów, inna osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna). Domniemywa się przy tym, że władający powierzchnią ziemi jest posiadaczem odpadów znajdujących się na nieruchomości⁵.

Ustawa o międzynarodowym obrocie odpadami, wymieniona jako trzecia w początkowym wyszczególnieniu ustaw, jest aktem normatywnym określającym ramy instytucjonalne oraz organizacyjne do wykonywania zadań w zakresie międzynarodowego obrotu odpadami, wynikających z rozporządzenia 259/93/EWG⁶, rozporządzenia Rady nr 1420/99/WE ustanawiającego wspólne zasady i procedury stosowane do wysyłek niektórych rodzajów odpadów do niektórych krajów nie należących do OECD⁷ oraz rozporządzenia Komisji nr 1547/1999 określającego procedury kontrolne⁸. Ustawa doprecyzowuje niektóre przepisy określone w rozporządzeniu 259/93/EWG, zwłaszcza w odniesieniu do: właściwości polskich urzędów administracji publicznej przy wykonywaniu przepisów rozporządzenia, zabezpieczenia roszczeń (gwarancji finansowych), zwrotu odpadów przemieszczanych nielegalnie oraz przepisów karnych. Zgodnie z art. 2 ustawy, międzynarodowy obrót odpadami polega na przywozie odpadów z zagranicy na terytorium RP, przewozie odpadów pochodzących z zagranicy przez terytorium RP oraz wywozie odpadów za granicę z terytorium RP.

Czwarta z ustaw – ustawa o recyklingu pojazdów wycofanych z eksploatacji, określa zasady postępowania z pojazdami wycofanymi z eksploatacji w sposób

⁵ Obowiązki posiadaczy odpadów wskazano w art. 17–38 ustawy. Ponadto ustawa o odpadach, dokonująca wdrożenia 22 dyrektyw Wspólnoty Europejskiej zawiera uregulowania dotyczące: planów gospodarki odpadami (art. 14–16), szczególnych zasad gospodarowania niektórymi rodzajami odpadów: PCB, olejów odpadowych, odpadów pochodzących z procesów wytwarzania dwutlenku tytanu, baterii, akumulatorów, odpadów medycznych i weterynaryjnych, komunalnych osadów ściekowych (art. 38–43a), termicznego przekształcania odpadów (art. 44–49), składowania i magazynowania odpadów (art. 50–63), przepisów karnych (art. 70–79). W kwestiach dotyczących problematyki odpadów por. J. Jerzmański (red.), *Ustawa o odpadach. Komentarz*, Wrocław 2002; B. Draniewicz, *Odpowiedzialność karna za nielegalne składowanie odpadów*, Prawo i Środowisko, 2002, nr 4, s. 99–110; M. Duczmal, *Nowa ustawa o odpadach*, Prawo i Środowisko, 2001, nr 1, s. 81 i nast.; A. Gubrynowicz, *Problematyka odpadów w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości*, Prawo i Środowisko, 1999, nr 2, s. 61–72; D. Pyć, *Ochrona środowiska*, Seria *Acquis communautaire* pod red. Z. Brodeckiego, Warszawa 2005, s. 253–277 oraz tamże w odniesieniu do krajowego porządku prawnego, s. 405–411.

⁶ Dz.Urz. nr L30 z 1993 r., s. 1. Zob. J. Ciechanowicz-McLean, P. Mierzejewski, *Międzynarodowy obrót odpadami*, Prawo i Środowisko, 2005, nr 1.

⁷ Dz.Urz. WE nr L136 z 1999 r.

⁸ Dz.Urz. WE nr L185 z 1999 r.

zapewniający ochronę życia i zdrowia ludzi oraz ochronę środowiska, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju. Przepisy ustawy wdrażają postanowienia dyrektywy 2000/53/WE z 18.09.2000 r. w sprawie pojazdów wycofanych z eksploatacji (Dz.Urz. WE nr L 269 z 21.10.2000 r. z późniejszymi zmianami), określając obowiązki wprowadzających pojazdy, właścicieli pojazdów, przedsiębiorców prowadzących stacje demontażu, punkty zbierania pojazdów oraz strzępiarki, a także obowiązki organów administracji publicznej.

Ustawa o utrzymaniu czystości i porządku w gminach – piąta z wymienionych ustaw, określa zadania gminy oraz obowiązki właścicieli nieruchomości dotyczące utrzymania czystości i porządku, a także warunki udzielania zezwoleń podmiotom świadczącym usługi w zakresie objętym regulacjami ustawy. Utrzymanie czystości i porządku w gminach należy do obowiązkowych zadań własnych gminy, która zobligowana jest stworzyć niezbędne do tego celu warunki⁹.

Szósta z wymienionych na początku ustaw – o opakowaniach i odpadach opakowaniowych określa wymagania, jakim muszą odpowiadać opakowania ze względu na zasady ochrony środowiska oraz sposoby postępowania z opakowaniami i odpadami opakowaniowymi; opakowania muszą być odpowiednio oznakowane i możliwe do odzysku.

Z kolei ustawa o obowiązkach przedsiębiorców w zakresie gospodarowania niektórymi odpadami oraz o opłacie produktowej i depozytywnej określa obowiązki importerów oraz wytwórców produktów (zwanych przedsiębiorcami) związane z wprowadzeniem na rynek krajowy produktów w opakowaniach. Określa również zasady ustalania i pobierania opłaty produktowej i depozytywnej; na przedsiębiorcy spoczywa obowiązek zapewnienia odzysku i recyklingu odpadów opakowaniowych i poużytkowych do poziomu określonego przez Ministra Środowiska.

Ustawa Prawo geologiczne i górnicze – ósma z wymienionych ustaw, normuje m.in. zasady składowania odpadów w górotworze, w tym w górniczych wyrobiskach podziemnych.

Ostatnia z nich – Prawo atomowe reguluje całość zagadnień związanych z wykorzystaniem źródeł promieniowania jonizującego, w tym postępowanie z odpadami promieniotwórczymi i wypalonym paliwem jądrowym.

2. ODBIÓR ODPADÓW ORAZ POZOSTAŁOŚCI ŁADUNKOWYCH ZE STATKÓW W PRAWIE POLSKIM

Na gruncie polskiego prawa ochrony środowiska, podstawowym aktem normatywnym określającym zasady postępowania z odpadami oraz pozostałościami ładunkowymi ze statków jest wspomniana ustawa z 12.09.2002 r. o portowych urządzeniach do odbioru odpadów oraz pozostałości ładunkowych

⁹ E. Broniewicz, *Environmental statistics in Poland*, Białystok 2003, s. 92.

ze statków. Przedmiotowa ustawa, składająca się z 7 rozdziałów, po ogłoszeniu jej 7.10.2002 r., weszła w życie 1.01.2003 r. Na mocy tej ustawy – art. 13–15, zmienione zostały postanowienia następujących, przedmiotowo powiązanych aktów prawnych: ustawy z 16.03.1995 r. o zapobieganiu zanieczyszczeniu morza przez statki¹⁰, ustawy z 20.12.1996 r. o portach i przystaniach morskich¹¹ oraz ustawy z 21.03.1991 r. o obszarach morskich Rzeczypospolitej Polskiej i administracji morskiej¹². Co ważne, w obliczu polskiego członkostwa w Unii Europejskiej, ustawa dokonuje w zakresie swojej regulacji wdrożenia dwóch podstawowych w tej materii dyrektyw Wspólnoty Europejskiej: dyrektywy 95/21/WE z 19.06.1995 r. dotyczącej przestrzegania w odniesieniu do żeglugi morskiej korzystającej ze wspólnotowych portów oraz żeglugi morskiej po wodach znajdujących się pod jurysdykcją państw członkowskich, międzynarodowych norm bezpieczeństwa statków i zapobiegania zanieczyszczeniom oraz pokładowych warunków życia i pracy (kontrola państwa portu)¹³ oraz dyrektywy 2000/59/WE z 27.11.2000 r. w sprawie portowych urządzeń do odbioru odpadów wytwarzanych przez statki i pozostałości ładunku¹⁴.

Zgodnie z jej art. 1 ustawa ustala w szczególności: obowiązki podmiotów zarządzających portami i przystaniami morskimi w zakresie zapewnienia dostępu do portowych urządzeń do odbioru odpadów oraz pozostałości ładunkowych ze statków, zasady sporządzania i zatwierdzania planów gospodarowania odpadami oraz pozostałościami ładunkowymi ze statków, zasady sprawowania nadzoru nad przestrzeganiem jej przepisów przez organy administracji morskiej oraz zasady ustalania opłat z tytułu kosztów utrzymania i eksploatacji portowych urządzeń do odbioru odpadów, a także pozostałości ładunkowych ze statków. Przepisów ustawy nie stosuje się do jednostek pływających Marynarki Wojennej, Straży Granicznej i Policji oraz do statków pełniących specjalną służbę państwową¹⁵. W zakresie nieuregulowanym ustawą, do portowych urządzeń do odbioru odpadów oraz pozostałości ładunkowych ze statków, zgodnie z art. 2, ust. 3 ustawy, stosuje się przepisy ustawy z 27.04.2001 r. o odpadach¹⁶ oraz ustawy z 27.04.2001 r. – Prawo ochrony środowiska¹⁷.

¹⁰ Dz.U. Nr 47, poz. 243, z późniejszymi zmianami.

¹¹ Dz.U. z 2002 r., Nr 110, poz. 967, z późniejszymi zmianami.

¹² Dz.U. Nr 32, poz. 131, z późniejszymi zmianami.

¹³ Dz.Urz. WE nr L 157 z 1995 r.

¹⁴ Dz.Urz. WE nr L 332 z 2000 r.

¹⁵ Zgodnie z art. 2 ust. 2 ustawy o portowych urządzeniach do odbioru odpadów oraz pozostałości ładunkowych ze statków, Rada Ministrów może w drodze rozporządzenia, kierując się względami ochrony środowiska morskiego, poddać wszystkim lub niektórym przepisom ustawy jednostki pływające i statki Marynarki Wojennej, Straży Granicznej, Policji oraz statki pełniące specjalną służbę państwową.

¹⁶ Dz.U. Nr 62, poz. 628, z późniejszymi zmianami.

¹⁷ Dz.U. Nr 62, poz. 627, z późniejszymi zmianami. Priorytetowe znaczenie ma tu zwłaszcza przepis art. 173 ustawy Prawo ochrony środowiska, gdzie określono m.in. zagadnienia ochrony przed zanieczyszczeniami powstającymi w związku z eksploatacją portu poprzez stosowanie rozwiązań technicznych ograniczających rozprzestrzenianie zanieczyszczeń, a w szczególności środków umożliwiających usuwanie odpadów powstających w trakcie eksploatacji portów.

W ustawie o portowych urządzeniach do odbioru odpadów oraz pozostałości ładunkowych ze statków, w art. 3 te same ustawy, oprócz wskazania na Międzynarodową Organizację Morską (IMO), Konwencję helsińską z 1992 r.¹⁸ oraz Konwencję MARPOL 1973/78¹⁹, zdefiniowano podstawowe pojęcia używane na gruncie ustawy, a mianowicie: odpadów ze statków, pozostałości ładunkowych, podmiotów zarządzających portem lub przystanią morską oraz innych podmiotów zarządzających terenami znajdującymi się w granicach portów bądź przystani morskich²⁰, planów gospodarowania odpadami ze statków oraz pozostałościami ładunkowymi, portowych urządzeń odbiorczych, statków²¹ oraz odpowiedniej przepustowości portowych urządzeń odbiorczych. Zgodnie z art. 3, pkt 4 ustawy, przez odpady ze statków rozumieć należy wszelkie zanieczyszczenia powstałe w czasie eksploatacji statku, wymienione w załącznikach I, IV i V Konwencji MARPOL 1973/78, a także odpady związane z ładunkiem, nie będące pozostałościami ładunkowymi, wymienione w wytycznych do wdrażania załącznika V Konwencji MARPOL 1973/78 – do momentu przekazania ich do portowych urządzeń odbiorczych. Z kolei zgodnie z art. 3, pkt 5 ustawy, przez pozostałości ładunkowe należy rozumieć pozostałości jakiegokolwiek ładunku na pokładzie, w ładowniach lub zbiornikach statku, które pozostają po zakończeniu operacji przeładunkowych i czyszczenia, jak również nadwyżki ładunku i rozlewy substancji ciekłych powstałe podczas operacji przeładunkowych.

Zgodnie z art. 4, ust. 1, przepisy ustawy stosuje się generalnie do statków korzystających z portów lub przystani morskich²², podmiotów zarządzających portami lub przystaniamiorskimi oraz do podmiotów zarządzających terenami znajdującymi się w granicach portów lub przystani morskich. Obowiązki zaś statków w zakresie zdawania przez nie odpadów ze statków oraz pozostałości ładunkowych do portowych urządzeń odbiorczych, jak również zasady udzielania im zwolnień z tego tytułu określono w art. 10 wspomnianej ustawy z 16.03.1995 r. o zapobieganiu zanieczyszczaniu morza przez statki.

¹⁸ Konwencja o ochronie środowiska morskiego obszaru Morza Bałtyckiego, sporządzona w Helsinkach 9.04.1992 r. (Dz.U. z 2000 r., Nr 28, poz. 346).

¹⁹ Międzynarodowa konwencja o zapobieganiu zanieczyszczaniu morza przez statki, sporządzona w Londynie 2.11.1973 r., zmieniona następnie Protokołem uzupełniającym sporządzonym w Londynie 17.02.1978 r. (Dz.U. z 1987 r., Nr 17, poz. 101). Należy zwrócić uwagę, iż Polska jest również stroną międzynarodowej konwencji o gotowości do zwalczania zanieczyszczeń morza olejami oraz współpracy w tym zakresie (Konwencji OPRC), ratyfikowanej 18.03.2003 r. (Dz.U. z 8.03.2004 r., Nr 36, poz. 323).

²⁰ Pojęcie to obejmuje podmioty utworzone na podstawie ustawy z 20.12.1996 r. o portach i przystaniach morskich oraz inne niż powyższe podmioty posiadające nabrzeża, z których korzystają statki oraz prowadzące przeładunki, w tym: stocznie bazy promowe i bazy przeładunkowe.

²¹ Pojęcie to oznacza statki w rozumieniu art. 2 § 1 ustawy z 18.09.2001 r. – Kodeks morski (Dz.U. z 2001 r., Nr 138, poz. 1545, z późniejszymi zmianami).

²² Zgodnie z art. 2, pkt 2 ustawy z 20.12.1996 r. o portach i przystaniach morskich, przez porty lub przystanie morskie rozumieć należy akweny i grunty oraz związaną z nimi infrastrukturę portową, znajdujące się w granicach portu lub przystani morskiej.

Zgodnie z brzmieniem art. 10, ust. 1 przedmiotowej ustawy, kapitan statku, z wyjątkiem statku rybackiego oraz statku sportowego uprawnionego do przewozu mniej niż 12 osób, przed zawinięciem do portu znajdującego się na terytorium RP jest obowiązany do poinformowania portu o odpadach znajdujących się na statku. Ten sam obowiązek spoczywa na kapitanie statku o polskiej przynależności przed zawinięciem do portów państw stron Konwencji helsińskiej z 1992 r. i portów państw członkowskich Unii Europejskiej. Według art. 10, ust. 4, statek podczas postoju w porcie, przystani morskiej lub stoczni na terytorium RP jest obowiązany zdać do portowych urzędów odbiorczych wszystkie odpady i pozostałości ładunkowe, których zrzut do morza nie jest dozwolony na Morzu Bałtyckim; znikome ilości odpadów statek może zatrzymać, jeśli ich oddanie jest nieuzasadnione. Przyjęcie oddawanych odpadów oraz usunięcie wód balastowych, organy portowej inspekcji sanitarnej mogą uzależnić od wyniku przeprowadzonej inspekcji. W art. 10, ust. 8 ustawy o zapobieganiu zanieczyszczaniu morza przez statki przewidziano jednak możliwość udzielenia zwolnienia od obowiązku każdorazowego zdawania odpadów i pozostałości ładunkowych przed opuszczeniem portu statkom odbywającym podróże morskie na stałych liniach żeglugowych; organem właściwym do wydania stosownego zwolnienia jest dyrektor właściwego urzędu morskiego. W wykonaniu delegacji ustawowych z art. 10, ust. 3 oraz ust. 9 ustawy z 16.03.1995 r. o zapobieganiu zanieczyszczaniu morza przez statki wydane zostały dwa rozporządzenia Ministra Infrastruktury: z 12.05.2003 r. w sprawie przekazywania informacji o odpadach znajdujących się na statku (Dz.U. Nr 101, poz. 936) oraz w sprawie udzielania statkom zwolnień z obowiązku zdawania odpadów przed opuszczeniem portu (Dz.U. Nr 101, poz. 937). Zgodnie z § 2 i 3 drugiego ze wskazanych rozporządzeń, z obowiązku każdorazowego zdawania odpadów do portowych urzędów odbiorczych przed opuszczeniem portu zwolnione są statki, które posiadają znikome ilości:

- odpadów olejowych – nieprzekraczających 25% pojemności zbiorników na odpady olejowe, służące do magazynowania przepracowanych olejów i szlamów olejowych, nie więcej jednak niż $1,0 \text{ m}^3$,
- zaolejonych wód zęzowych – do 25% pojemności retencyjnej zbiorników zaolejonych wód zęzowych, nie więcej jednak niż $3,0 \text{ m}^3$,
- ścieków – do 25% pojemności zbiornika retencyjnego ścieków, nie więcej jednak niż $3,0 \text{ m}^3$ dla statków nie wychodzących poza obszar położony w odległości mniejszej niż 12 mil morskich od najbliższego portu.

O zwolnienie z obowiązku każdorazowego zdawania odpadów przed opuszczeniem portu położonego w polskim obszarze morskim może ubiegać się armator statku, niezależnie od jego przynależności państwowej, odbywającego podróże morskie na stałych liniach żeglugowych bez zawijania do innych portów pomędzy:

- portem położonym w polskich obszarach morskich a innym portem położonym w obszarze Morza Bałtyckiego lub Północnego,

- dwoma portami położonymi w polskich obszarach morskich,
- jednym portem.

Z kolei szczegółowe kwestie dotyczące portowych urządzeń do odbioru odpadów i pozostałości ładunkowych ze statków unormowane zostały w art. 3, pkt 9 i 11 oraz w art. 5–8 ustawy o portowych urządzeniach do odbioru odpadów oraz pozostałości ładunkowych ze statków. Zgodnie z definicją legalną zawartą w art. 3, pkt 9 ustawy, przez portowe urządzenia odbiorcze należy rozumieć wszelkie urządzenia stałe, ruchome i pływające przeznaczone do odbioru i gospodarowania odpadami ze statków oraz pozostałościami ładunkowymi. Przez odpowiednią przepustowość urządzeń odbiorczych rozumieć należy fakt, iż urządzenia te zapewniają odbiór wszystkich rodzajów i ilości odpadów ze statków korzystających z portu lub przystani morskiej (art. 3, pkt 11 ustawy). Na podmiocie zarządzającym portem lub przystanią morską spoczywa obowiązek zapewnienia na jego terenie dostępu do portowych urządzeń do odbioru odpadów ze statków oraz pozostałości ładunkowych, przy czym wszelkie urządzenia odbiorcze powinny posiadać odpowiednią przepustowość, aby ich eksploatacja nie powodowała nieuzasadnionych opóźnień w ruchu statków. W art. 6 ustawodawca wskazał rodzaje odpadów ze statków, których odbiór winien być zapewniony przez podmiot zarządzający portem lub przystanią morską. Zgodnie z tym przepisem, poprzez portowe urządzenia odbiorcze należy odbierać:

- odpady olejowe i ich mieszaniny – wymienione w załączniku I Konwencji MARPOL 1973/78,
- ścieki – wymienione w załączniku IV Konwencji MARPOL 1973/78,
- odpady powstające na statku – wymienione w załączniku V Konwencji MARPOL 1973/1978, z uwzględnieniem Wytycznych do wdrożenia tego załącznika, obejmujących odpady związane z ładunkiem, inne niż pozostałości ładunkowe²³.

Odbiór pozostałości ładunkowych spoczywa, zgodnie z art. 6, ust. 2 ustawy, na odbiorcy ładunku. Co ważne, podmiot zarządzający portem lub przystanią morską ma obowiązek sporządzania okresowych raportów obejmujących dane dotyczące funkcjonowania i stopnia wykorzystania portowych urządzeń odbiorczych²⁴. Na podmiocie tym spoczywa również obowiązek przekazywania armatorom, kapitanom statków lub agentom reprezentującym armatora informacji o trybie i sposobie odbioru odpadów ze statków. Informacje te winny

²³ Por. szerzej zagadnienie ochrony wód morskich D. Lost-Siemieńska, *Ochrona środowiska*, Seria *Acqius communautaire*, pod red. Z. Brodeckiego, Warszawa 2005, s. 190–227 oraz tamże, w odniesieniu do krajowego porządku prawnego, s. 382–393, a nadto M.H. Koziński, *Morskie prawo publiczne*, Gdynia 2002; M.A. Nesterowicz, *Ograniczenie odpowiedzialności z tytułu roszczeń morskich*, Toruń 2002 oraz też, *Odpowiedzialność cywilna za zanieczyszczenie morza ze statków*, Toruń 2002.

²⁴ W wykonaniu delegacji ustawowej wskazanej w art. 7, ust. 2 ustawy, wydane zostało rozporządzenie Ministra Infrastruktury z 21.12.2001 r. w sprawie raportów dotyczących funkcjonowania i stopnia wykorzystania portowych urządzeń odbiorczych (Dz. U. Nr 236, poz. 1988).

być aktualne oraz dostępne w każdym czasie (również na stronie internetowej podmiotu zarządzającego portem lub przystanią morską). Informacje powinny obejmować: lokalizację portowych urządzeń odbiorczych, rodzaje przyjmowanych odpadów ze statków, wykaz odbiorców odpadów oraz oferowanych przez nich usług i dane umożliwiające kontakt z tymi odbiorcami, procedury odbioru, system opłat, a także procedury informowania o niewystarczającej przepustowości portowych urządzeń odbiorczych (art. 8, ust. 3 ustawy). Do zakresu powyższych informacji, podmiot zarządzający portem lub przystanią morską może dołączyć również informacje dotyczące odbiorców odpadów świadczących usługi związane z odbiorem pozostałości ładunkowych. Jeżeli podmiot zarządzający portem lub przystanią morską nie jest w stanie przyjąć do posiadanych urządzeń odbiorczych określonych rodzajów i ilości odpadów, wówczas obowiązkiem jego jest poinformowanie o tym fakcie kapitana statku lub agenta reprezentującego armatora, niezwłocznie po otrzymaniu powiadomienia ze statku o zamiarze przekazania odpadów. W takim wypadku należy jednocześnie wskazać najbliższy port lub przystań morską gotową do odbioru odpadów oraz pozostałości ładunkowych, jak również wydać statkowi stosowne potwierdzenie.

W art. 9 ustawy o portowych urządzeniach do odbioru odpadów oraz pozostałości ładunkowych ze statków, uregulowano zagadnienia związane z planami gospodarowania odpadami ze statków²⁵. W myśl definicji wskazanej w art. 3, pkt 8 ustawy, przez plan gospodarowania odpadami ze statków oraz pozostałościami ładunkowymi należy rozumieć plan opracowany w tym zakresie przez podmiot zarządzający portem lub przystanią morską, zatwierdzony zgodnie z przepisami ustawy. Obowiązek sporządzania przedmiotowych planów przez podmiot zarządzający portem lub przystanią morską sytuje art. 9, ust. 1 ustawy. Podmioty zarządzające zaś terenami znajdującymi się w granicach portów lub przystani morskich są obowiązane do przestrzegania sporządzonego planu. Plany gospodarowania odpadami oraz pozostałościami ładunkowymi ze statków²⁶ podlegają zatwierdzeniu w trybie decyzji administracyjnej (art. 9, ust. 3 ustawy). Stosowną „decyzję zatwierdzającą” wydaje: wojewoda – dla portów o podstawowym znaczeniu dla gospodarki narodowej²⁷, po jej

²⁵ Na gruncie ustawy o odpadach z 27.04.2001 r. (Dz.U. Nr 62, poz. 628. z późniejszymi zmianami) problematykę planów gospodarki odpadami uregulowano w art. 14–16 (rozdział III ustawy).

²⁶ W wykonaniu delegacji ustawowej z art. 9, ust. 4 ustawy wydane zostało rozporządzenie Ministra Infrastruktury z 21.12.2002 r. w sprawie portowych planów gospodarowania odpadami oraz pozostałościami ładunkowymi ze statków (Dz.U. Nr 236, poz. 1989). Przedmiotowe rozporządzenie szczegółowo określa zakres portowych planów gospodarowania odpadami oraz pozostałościami ładunkowymi ze statków, zakres i wzór wniosku w sprawie zatwierdzenia planów oraz warunki, jakie powinny spełniać plany, programy i inne opracowania mające za przedmiot gospodarowanie odpadami ze statków oraz pozostałościami ładunkowymi.

²⁷ Zgodnie z art. 2, pkt 3 ustawy z 20.12.1996 r. o portach i przystaniach morskich, przez porty o podstawowym znaczeniu dla gospodarki narodowej rozumieć należy porty w Gdańsku, Gdyni, Szczecinie i Świnoujściu.

uprzednim uzgodnieniu, w trybie decyzji administracyjnej, z dyrektorem właściwego urzędu morskiego, bądź starostą – dla innych portów i przystani morskich, również po jej uprzednim uzgodnieniu, w trybie decyzji administracyjnej, z dyrektorem właściwego urzędu morskiego.

W art. 10 i 11 ustawy uregulowane zostały kwestie dotyczące opłat związanych z gospodarowaniem odpadami ze statków i pozostałościami ładunkowymi ze statków. Za odbiór odpadów ze statków przewidziano opłatę wnoszoną przez statki, stanowiącą część opłaty tonażowej, o której mowa w art. 8, ust. 2 ustawy z grudnia 1996 r. o portach i przystaniach morskich. Przedmiotowa opłata jest pokrywana przez statek na rzecz podmiotu zarządzającego portem lub przystanią morską bez względu na to, czy korzysta on czy też nie z portowych urządzeń odbiorczych w sposób oraz w trybie wskazanym w powyższej ustawie. Generalnie rzecz biorąc opłata obejmuje odpady wymienione w załącznikach I, IV i V Konwencji MARPOL 1973/78 (art. 10, ust. 3 ustawy). Za odbiór dodatkowych ilości odpadów, nie objętych opłatą tonażową, pobiera się opłatę dodatkową; w przypadku odbioru odpadów ze statków w czasie i w warunkach innych niż poprzednio ustalone przez zarządzającego portem lub przystanią morską w przepisach portowych, pobierana jest opłata specjalna²⁸. Zgodnie z art. 11, ust. 1 i 2 ustawy koszty odbioru i gospodarowania pozostałościami ładunkowymi pokrywa odbiorca ładunku, natomiast tryb oraz wysokość opłat z tego tytułu są ustalane w umowie zawartej pomiędzy odbiorcą ładunku a odbiorcą odpadów świadczących tę usługę.

Rozdział 5 ustawy o portowych urządzeniach do odbioru odpadów oraz pozostałości ładunkowych ze statków (art. 12, ust. 1 i 2) wskazuje organy administracji publicznej właściwe w kwestii sprawowania nadzoru nad przestrzeganiem przepisów ustawy. Organami tymi uczyniono ministra właściwego do spraw gospodarki morskiej, działającego za pośrednictwem dyrektorów właściwych urzędów morskich. Zgodnie z art. 12, ust. 2 ustawy, inne organy administracji publicznej sprawują nadzór nad przestrzeganiem przepisów ustawy w zakresie oraz w trybie określonym w przepisach odrębnych.

3. WNIOSKI

Polskie prawo dotyczące odpadów dzieli je w zależności od źródeł ich powstawania. Generalnie wyróżnić należy odpady komunalne oraz odpady przemysłowe. Odpady ze statków należą bez wątpienia do obydwu tych kategorii. Lista odpadów oraz sposoby postępowania z odpadami, co wykazano,

²⁸ Opłata dodatkowa oraz opłata specjalna są ustalane i wnoszone na rzecz podmiotu zarządzającego portem lub przystanią morską (art. 10, ust. 6 i 7 ustawy).

zgodne są w pełni z dyrektywami Unii Europejskiej, sukcesywnie implementowanymi²⁹.

Wprowadzenie w polskim prawie ochrony środowiska pozwolenia zintegrowanego (dyrektywa IPPC) oraz najlepszych dostępnych technik (BAT) przyczynić się winno do lepszego procesu gospodarowania odpadami oraz do wypełnienia założeń określonych w Drugiej Polityce Ekologicznej Polski na lata 2003–2010, zakładającej w swych pryncypiach uszczegółowienie poszczególnych zasad gospodarowania odpadami, zmniejszenie zagrożenia stwarzanego przez azbest, utrzymanie średniej ilości odpadów komunalnych, także ograniczenie powstawaniu odpadów, w tym również odpadów ze statków.

LEGAL ASPECTS IN VESSEL WASTE MANAGEMENT (Summary)

Polish law on wastes divides them according to their origins. In general, wastes can be divided into communal and industrial, and vessel wastes undoubtedly belong to both groups. The authors report in this work that the list of wastes and the means of their disposal comply fully with European Union directives that have been implemented successively.

The introduction to Polish environmental protection law of the integrated permit and the best available technologies should permit the better processing of waste management and ensure compliance with the requirements described in the Second Polish Ecological Policy for 2003-2010. This policy assumes that there will be a decrease in hazards posed by asbestos, the average amount of communal wastes will remain stable, and the production of wastes will be limited, including that aboard vessels.

²⁹ A. Kiss, D. Shelton, *Manual of European Environmental Law*, Cambridge 1993, s. 408–420.